

TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ

1. ÜNİTE İÇİN TIKLA

2. ÜNİTE İÇİN TIKLA

3. ÜNİTE İÇİN TIKLA

4. ÜNİTE İÇİN TIKLA

5. ÜNİTE İÇİN TIKLA

6. ÜNİTE İÇİN TIKLA

7. ÜNİTE İÇİN TIKLA

TÜRK KÜLTÜR VE MEDENİYET TARİHİ

1. ÜNİTE

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLATI

İlk Türk Devletlerinde Yönetim Anlayışı

- İlk Türk devletlerinin yönetim anlayışını,
 - Türklerin yaşadıkları **coğrafyanın şartları**,
 - **kut** anlayışı ve
 - Türk **Cihan Hâkimiyeti** anlayışı şekillendirmiştir.
- İlk Türk devletlerinde **devlete**, **il** (el) denilirdi. İl kelimesi, aynı zamanda barış anlamına da gelmekteydi.

İlk Türklerde Devleti Oluşturan Unsurlar

- **Bağımsızlık (Oksızlık):** Hiçbir kavme boyun eğmemek Türklerde millî bir karaktere dönüşmüştür.
- **Ülke:** İlk Türk devletlerinde yurt sözü daha çok vatan için kullanılmış, o dönemde ülke sınırlarına da yaka denilmiştir.
- **Halk (Kün):** İlk Türklerde ferdin adaletle yönetilmesi ve ekonomik olarak rahat bir yaşantıya sahip olması esastır.
- **Teşkilat:** Konargöçer hayat, Türklerin disiplinli ve teşkilatlı bir şekilde yaşamasını sağlamıştır.

Kut Anlayışı

- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde devleti **yönetme yetkisinin** hükümdara **Tanrı tarafından verildiğine inanılır**, bu inanca da kut anlayışı denilirdi.
- Kut anlayışı ilahi bir kavramdı. Kağan, Tanrı istediği ve kendisine kut verildiği için hükümdardı.
- Kut anlayışına göre siyasi **iktidar hakkının hükümdar ve ailesine ait** olduğu kabul edilirdi.

NOT: Yönetme yetkisinin hükümdar ailesine verilmesi, Türk devletlerinde sık **sık taht kavgalarına** sebep olmuştur.

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE DEVLET TEŞKİLATI

İlk Türk İslam Devletlerinde Devlet Teşkilatı

- İslamiyet'e geçmelerine rağmen, ilk Türklerdeki **kut anlayışı** ve Türk **Cihan Hâkimiyeti anlayışı**, varlığını koruyarak devam etmiştir.
- Türk Cihan Hâkimiyeti anlayışı, İslami dönemde cihat ve **İlayı Kelimetullah** anlayışına (Allah'ın adını yüceltme) dönüşmüştür.
- Orta Asya'da kurulan ilk Türk İslam devleti **Karahanlılardır**.
- Karahanlılardan sonra kurulan Türk devletlerinde, İslamiyet'ten önce görülen yönetim anlayışları bazı değişikliklere uğrayarak **Türk İslam Sentezi**'ne dönüşmüştür.

İlk Türk İslam Devletlerinde Devlet Teşkilatı

- Karahanlılarla başlayan bu süreç Gazneliler Dönemi'nde farklılaşarak devam etmiştir. Zira **Gazneliler yabancı unsurlar**ın çok fazla olduğu bir bölgede kurulmuştur. Bu nedenle Gazneli idareciler yerli unsurlara dayanmak ve siyasetlerini daha çok Hindistan'a dönük tutmak zorunda kalmıştır.
- **Büyük Selçuklular Dönemi'nde** İslami kurallar ve terimler daha çok kullanılmıştır. Çünkü **Arap ve Farsların devlet yönetiminde etkili** olan divan, Büyük Selçuklu Devleti yönetiminde de önemini korumuştur.

İlk Türk İslam Devletlerinde Devlet Teşkilatı

- İlk Türk devletlerinde olduğu gibi hanedan üyelerinin yönetime ortak olması, **Türkiye Selçuklu Devleti'nde de sık sık taht kavgalarının** yaşanmasına sebep olmuştur. Kardeşler arasında yaşanan bu taht kavgalarını önlemek için sultanın en büyük oğlunun başa geçmesi kabul edilmiş ancak zaman içinde buna uyulmadığı dönemler de olmuştur.
- İslamiyet öncesi Türk devletlerinde hükümdarlar genelde **kağan** unvanını kullanırlarken ilk Türk İslam devletlerinde **Gazneli Mahmut ile birlikte sultan unvanı** da kullanılmaya başlamıştır.

Osmanlı Ordusunda Değişim

- **Tanzimat Fermanı**'nda askerlik görevinin **vatan borcu** olduğu anlayışından yola çıkılarak herkesin bu görevi belirli bir süre için yerine getirmekle yükümlü olduğu vurgulanmıştır.
- Ordularda görev yapacakların askerlik süresi **beş yıl** olarak belirlenmiştir.
- Askerlik alanında yapılan yenilikler öncelikle Müslüman halk üzerinde uygulanmış, **gayrimüslimlerin** ise bedel ödeyerek (**bedeli nakdi**) askerlikten muaf tutulmaları yönünde karar alınmıştır.

Osmanlı Ordusunda Değişim

- Sultan **Abdülaziz** Dönemi'nde **zırhlı gemilerden** oluşan büyük bir filo kurulmuştur.
- **II. Abdülhamit** Dönemi'nde, Doğu Anadolu toprakları üzerinde bir Ermeni Devleti kurulmasını önlemek ve Rusya ile çıkacak bir savaş durumunda bölgede hazır silahlı güç bulundurmak amacıyla yerel halktan oluşan **Hamidiye Alayları** kurulmuştur.
- Bu dönemde Harp Akademisi (**Erkan-ı Harbiye Mektebi**) açılarak harp okullarından sınavla seçilen subaylara üst düzeyde askerî dersler verilmiştir.

II. Mahmut Dönemi Devlet Teşkilatlanması

- II. Mahmut Dönemi'nde Divan-ı Hümayun ise işlevselliğini yitirdiği için kaldırılmış, yerine nazırlıklar (bakanlıklar) kurulmuştur.
- 18. yüzyıldan itibaren önem kazanan reisülküttap, 19. yüzyılda Hariciye Nazırlığı'na dönüşerek dış politikadaki etkinliğini giderek arttırmıştır.
- II. Mahmut, devlet işlerinin ahenkli bir şekilde yürütülmesi için çeşitli meclisler ve komisyonlar kurmuştur.

II. Mahmut Dönemi Meclisleri

- **Dar-ı Şûra-yı Bab-ı Âli:** Yönetim
- **Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye:** Adalet
- **Dar-ı Şûray-ı Askerî:** Askerlik

II. MAHMUT

II. Mahmut Dönemi Devlet Teşkilatlanması

- II. Mahmut Dönemi'nde **memurlar** ilk kez içişleri ve dışişleri diye ikiye ayrılmış ve bunların **maaşları** hazineden verilmeye başlanmıştır.
- Kamu görevlilerinin mallarına bazı nedenlerden dolayı devlet tarafından el konulması anlamına gelen **müsadere** usulü bu dönemde uygulamadan kaldırılmıştır.
- Merkezî otoriteyi artırmak için **valileri maaşa bağlamış** ve onları memur derecesine indirmiştir.
- Yine bu dönemde köy kethüdası diye adlandırılan **muhtarlıklar** kurulmuştur.

Divan-ı Mezâlim'in Bazı Görevleri

- Halkın şikayetlerinin dinlenmesi ve karara bağlanması
- Görevini kötüye kullanan idareciler hakkındaki şikâyetlerin incelenmesi
- Maaşların gecikmesi ve eksik ödenmesi ile ilgili şikâyetlerin incelenmesi
- Cuma ve bayram namazları ile hac ve cihad gibi ibadetlerin yerine getirilmesine imkân sağlanması
- Divan katiplerinin denetlenmesi
- Vakıfların denetlenmesi

Cengiz Yasası

- Cengiz Yasası'nın oluşum sürecine bakıldığı zaman Moğolların ilk zamanlarda **yazılı bir kanunlarının olmadığı** görülür.
- Cengiz Han bazı Türk topluluklarını ele geçirdikten sonra sadece Moğolların değil, **Türklerin bir kısmının da hanı** (yöneticisi) olmuştu.
- Cengiz Han, kanun oluştururken **Türk töresinden** ve eski geleneklerden etkilenmiş, bu töre ve geleneklere yeni ilaveler yaparak oldukça **sert cezaları olan** Cengiz Yasası'nı oluşturmuştur.
- Cengiz Yasası'nın **çok az bir hükmü İslâm hukukuna uygundur.**
- Cengiz Yasası'nda ise adaletten ziyade **Cengiz Han'ın yaşadığı tecrübeler** yasalara yansımıştır.

OSMANLI DEVLETİ'NDE HUKUK

Klasik Dönem Hukuk Sistemi

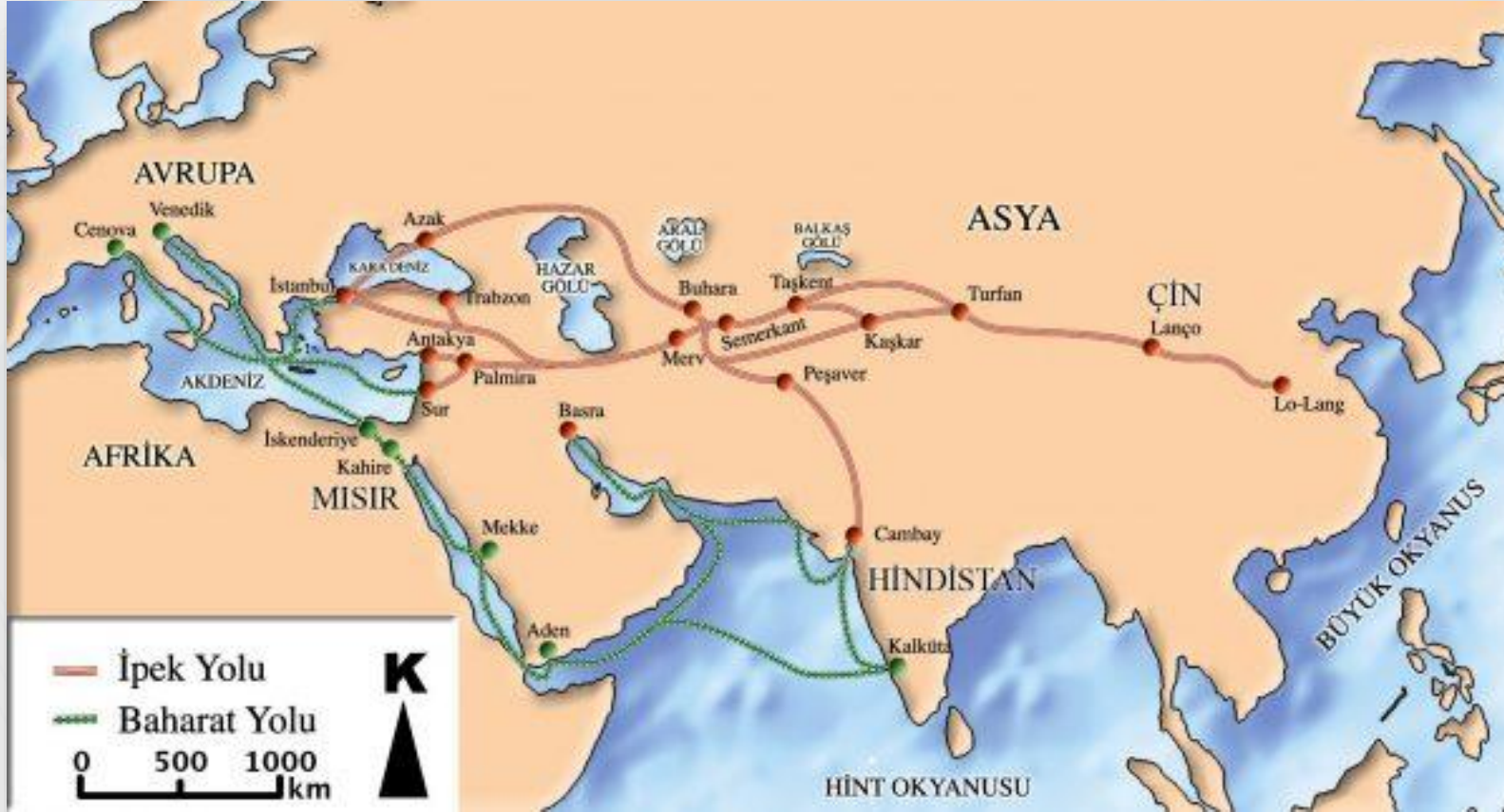
- Osmanlı hukuku üç ana temel üzerine kurulmuştur.
 - Örfî Hukuk,
 - İslam Hukuku,
 - Fethedilen Bölgelerde Önceden Uygulanan Kanunlar
- Devleti yönetenler, İslam dininin toplum düzeni ve fertler arasındaki ilişkiler konusunda koyduğu emir ve yasaklardan oluşan **şerî hukuka önem vermişlerdir.**
- Şerî hukukun dışında kalan konularda ise önceki Türk devletlerindeki hukuk uygulamaları ile padişahın emir ve fermanlarından oluşan örfî hukuku kullanmışlardır.

Ticaret Yolları

- İstanbul, İzmir, Antalya, Alanya, Sinop ve Trabzon gibi limanla karayollarının bitiminde yer aldıkları için önemli birer ticaret merkezi olmuştur.

Osmanlıda Klasik Dönem Ekonomik Yapı

- Osmanlı Devleti ticarete büyük önem vermiş ve ticareti geliştirmek amacıyla çeşitli tedbirler almıştır.
- 14 ve 15. yüzyıllarda Doğu Akdeniz ticaretini ellerinde tutan **Ceneviz, Venedik ve Floransa** gibi Avrupa ülkelerinin gemilerine ve tüccarlarına verilen **bazı imtiyazlar**, ticareti kolaylaştırmak amacıyla alınan tedbirler arasında yer almıştır.

Osmanlıda Klasik Dönem Ekonomik Yapı

- Osmanlı Devleti **Fatih Sultan Mehmet** Dönemi'nde Kırım'ın fethi ile **İpek Ticaret Yolu**,
- **Yavuz** Dönemi'nde Mısır'ın fethi ile **Baharat Ticaret Yolu**'nu denetimine aldı.
- Devlet bu yollar sayesinde önemli ölçüde ticari canlılık kazandı.

Osmanlıda Klasik Dönem Ekonomik Yapı

- Denizli'de **pamuklu** sanayi; Musul, Bursa, Bilecik, İstanbul ve Üsküdar'da **ipekli sanayi**; Erzurum ve Erzincan'da ise **yünlü dokuma** sanayi kurulmuştur.
- İstanbul, Edirne, Bursa, Tokat ve Doğu Anadolu'da **deri işleri** yapılmış, Karaman'da kaliçe (küçük halı); Demirci, Gördes ve Kula'da **halı ve kilim** dokumacılığı gelişmiştir.
- **Çuha**, Antalya'da; **keten ve kendir** sanayisi ise Karadeniz sahillerinde gelişmiştir.
- Kök boyalarla yapılan **Edirnekari pamuk boyama işi** hem içeride hem de dışarıda ün kazanmış, ülkenin değişik yerlerinde **tophane, kumbarahane, fişekhane ve baruthane** gibi işletmeler kurulmuştur.

Osmanlı'da Yaygın Eğitim Kurumları

Camiler: Osmanlı Dönemi'nde İslam dininin ibadet yeri olan camilerde, **halka dinî ve ahlaki eğitim** verilir, bu eğitime isteyen herkes katılabilirdi.

Tekke ve Zaviyeler: Tekkeler, **tarikât mensuplarına** dil, din, sanat, musiki, ahlak ve spor gibi alanlarda eğitim veren yerlerdi. Tekkelerin küçüklerine ise zaviye denilirdi.

Lonca Teşkilatı: Loncalar **meslek mensuplarının** eğitiminde bir okul görevi görmüşlerdir.

Osmanlı'da Yaygın Eğitim Kurumları

Kütüphaneler: Kütüphaneler halkın eğitimi açısından önemli bir yere sahiptir.

Sahaflar: Sahaflar, **ikinci el kitapların** alınıp satıldığı yerlerdi. İnsanlar arzu ettiği zaman buralarda oturarak istediği kitabı okuma fırsatı bulur, orada ilmî sohbetler de yapardı.

Kıraathaneler: Kiraathane insanların arkadaşlarıyla buluşup **sohbet** ettikleri yerlerdi.

Osmanlı'da Eđitimin Bozulma Nedenleri

- Yöneticilerin bilim alanındaki çalışmalara **desteğinin azalması**
- **Felsefe ve mantık** gibi aklî ilimlerden vazgeçilmesi
- Medreselerin kendi **iç müfredatının** gelişmeyi zorlaştırması
- **Batı**'da eğitim alanında görülen gelişmelerin **takip edilememesi**
- Göçler sonucunda kentlere gelen nüfusun medreselerde barındırılması, yani **medreselerin hayır kurumu** gibi görev yapmaya başlaması
- Rüşvet ve iltimasın yaygınlaşması, **çocuk yaştaki kişilere ulema** payesinin verilmesi.

Osmanlı'da Bilim İnsanları

Dâvûd-i Kayserî (1260-1350)

- Orhan Gazi zamanında İznik'te kurulan ve Osmanlı'nın **ilk medresesi** olan medresenin **baş müderrisidir**.
- Mısır'da okumuş ve otuz akçe yevmiye ile görevine başlamıştır. Aklî ve naklî ilimlerde ihtisas yapmıştır.

Kadızâde-i Rûmî (1337-1421)

- **Matematik ve astronomi** alanları ile ilgilenmiştir.
- Bursa'daki tahsilinden sonra Molla Fenari'den ders alıp önce Horasan'a, oradan da Türkistan'a giderek eğitimine oralarda devam etmiştir.

Osmanlı'da Bilim İnsanları

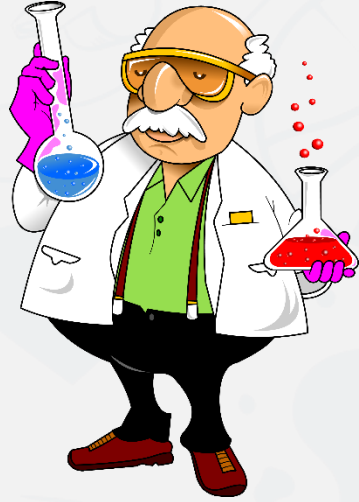

Sabuncuoğlu Şerafeddin (1386-1470)

- Tıpta deneye önem vermiştir.
- Mücerrebname isimli deney kitabında yılan zehrine karşı önce horozlarda, sonra da kendi üzerinde denediği ilacın sonuçlarına yer vermiştir.
- Cerrahname adlı resimli kitabında çeşitli ameliyatlara yer vermiştir.

Altuncuzade

- Fatih Dönemi hekimlerindendir.
- Kendi imal ettiği kalaydan sondalarla idrar tutukluluğuna çare bulmuş ve aynı şekilde mesane ve idrar yolları rahatsızlıklarını tedavi etmiştir.

Kök Türklerde Sanat

- **Kül Tigin'in anıt mezarı** Kök Türklerde anıt mezar mimarisi hakkında önemli bilgiler vermektedir.
- Hunlarda olduğu gibi Kök Türklerde de **maden işçiliği ve dokumacılık** oldukça gelişmiştir.
- Demircilik sanatında kullanılan **madenler, yönlerle ilişkilendirilmiştir.**
- Demir, siyah renginden dolayı kuzeyi; bakır kızıl renginden dolayı güneyi işaret etmiştir.
- Kök Türkler, Hunlarda olduğu gibi **kaya resimlerinde kurt figürlerine** çok sık yer vermiştir.

Kök Türklerde Sanat

- Kök Türk kurganlarında yapılan kazılarda üzerinde **fantastik yaratık resimleri** bulunan çok sayıda **madenî eşyalar**, kulplu maşrapalar ve seramik kaplar bulunmuştur.
- Kök Türk kurganlarında görülen **heykel sanatı**, Hunlara göre daha gelişmiştir.
- **Kül Tigin, Bilge Kağan ve Vezir Tonyukuk** adına dikilen **heykeller** ise Kök Türk heykellerinin en güzel örnekleridir.

Kök Türlere ait kurgan (Moğolistan)

Kök Türklerde Sanat

- Bu dönemde müzik biraz daha çeşitlenmiş, **tuğ müziği, dinî müzik ve ozan müziği** ön plana çıkmıştır.
- **Kamlar**, Güneş ve Ay tutulmalarında kötü ruhları kovmak için davul çalarlardı.
- İlk Türklerde **dinî törenler** müziksiz yapılmazdı.
- Müzisyenlik, Kök Türklerde zamanla bir meslek hâline gelmeye başlamıştır.
- Kök Türklerde, Hunlarda olduğu gibi **yuğ/yoğ (ölü gömme)** törenleri önemli bir yere sahipti.
- Bu törenlere **ağıtçılar** katılır, ağıtlar yakılırdı.
- Ağıt yakma geleneği günümüzde de devam etmektedir.

Uygurlarda Sanat

- Uygur Türkleri **yerleşik medeniyet**in en önemli sanat örneklerini vermiştir.
- Uygurlar, **Budizm ve Manihaizm dinleri** ile tanıştıktan sonra, özellikle **tapınak mimarisinde** önemli gelişmeler göstermiştir.
- Uygur şehirlerindeki pek çok saray, tapınak ve ev **kerpiç** kullanılarak yapılmış, Haço'daki saray kalıntısında ise taş malzemeler kullanılmıştır.

